

AZ ESZKÖZ- ÉS A HUMÁNERŐFORRÁSOK FELHASZNÁLÁSÁNAK HATÉKONYSÁGA AZ ALFÖLDI ERDŐKÉRT EGYESÜLET VÁLLALATAINÁL

(The effectiveness of the usage of the means and labor sources
in the companies of the Association for The Forests on The Plain)

Dr. Führer Ernő – Dr. Marosi György
Erdészeti Tudományos Intézet

Módszer

Az elemzés a 2002. évi eszköz- és létszámadatokra, valamint az „Ágazati eredmények alakulása” hozam- és költségadataira épül. Az esetek nagy részében a négy tag erdőgazdaság átlagát állítottuk szembe a 19 ÁPV rt. átlagos számaival.

A számított mutatók egyszerű viszonyszámok, fajlagos értékek.

Néhány alkalommal az 1998-as, valamint az öt év együttes adata is megjelenik, a változás érzékeltetése érdekében.

A vállalatoként eltérő nyilvántartási szemlélet miatt a vállalaton belüli (üzemági) értékelésekből leszűrt tapasztalatokat fenntartással kell fogadni.

Eredmények

Az eszközállomány

A kezelt állami tulajdonú erdők jellemzőiből fakadó adottságot jól mutatja, hogy a kitermelt fa 1 nm³-re jutó árbevétel 86,7%-a a portfólió átlagának. Ezen a téren némi javulás volt tapasztalható a korábbi időszakhoz képest (1998-ban 82,5%).

Az erdőn kívüli eszközállomány összetétele nem sokban tér el a 19 rt. átlagától [2002], (%):

	AEE	19 Rt.
Ingatlan	77,6	77,7
Immateriális javak	2,4	1,2
Gép, berendezés, jármű	12,9	13,5
<u>Egyéb</u>	<u>7,1</u>	<u>7,6</u>
Összesen:	100,0	100,0

Az ingatlanok döntő többségét az épületek és építmények teszik ki. A saját tulajdonban lévő épületek értéke (427 mFt/rt.) közel megegyezik az országos átlaggal. A négy erdőgazdaság viszont eltér egymástól. Az átlag mögött jelentős eltérések vannak: 92 mFt - 754 mFt. Ez nyilván szoros kapcsolatban van a tevékenységi körrel. Összevethetőbb adatokhoz jutunk, ha az épületek értékét az 1 fő szellemi dolgozói létszámra vetítjük. Ebben az esetben az országos

átlagot 9%-al meghaladó összeget (2,7 mFt/fő) kapunk. Az AEE vállalatok közötti különbségek is mérséklődnek ilyen összehasonlításban (1,1 mFt/fő - 5,1 mFt/fő).

Az egyes üzemágak által használt épületek 1 főre jutó értéke különösen az erdőgazdálkodás és a közjólét területén tér el jelentősen az országos átlagtól. Az előbbinél annak 2,4-szerese, az utóbbinál alig több, mint 40%-a. Közjóléti hasznosítású épülettel 2 db AEE erdőgazdaság egyáltalán nem is rendelkezik.

A saját tulajdonú építmények abszolút értékben és egy főre vetítve is elmaradnak az országos átlagtól. Ennek ésszerű magyarázatát az erdészeti feltáró utaknál tapasztalható különbségben találjuk.

A hatékonysági mutatók egyértelműen az AEE társaságok előnyét mutatják. Az 1 Ft árbevétel előállításához ebben a körben 21 fillér ingatlan értéket köt le, szemben a 19 rt. 29 filléres átlagával. A különbség teljes egészében az alacsony (60%) ingatlan értéknek köszönhető. Ezt az előnyt mérsékli a portfólió átlag 21%-al magasabb árbevétele.

Még kedvezőbb a kép az ingatlanérték/üzemi nyereség összevetése esetén. Az alföldi erdőgazdaságok 2,5-szörös előnyének (6,20 Ft ill. 15,20 Ft) 32%-a az üzemi nyereség, 68%-a pedig az ingatlanok kedvezőbb értékéből adódik.

A termeléssel közvetlen kapcsolatban lévő gép, berendezés, jármű eszköz-csoport a vállalkozók eltérő mértékű jelenléte miatt nehezen értékelhető. A velük kialakult kapcsolat a nekik bérebe adott eszközökkel viszont valamelyest jellemezhető. Az egy AEE erdőgazdaságra jutó vállalkozókhoz kihelyezett eszközök száma kétszerese a 19 rt. átlagának. Ez mindenképp' szorosabb, aktívabb kapcsolatot jelez. Egyúttal azonban arra is figyelmeztet, hogy az alföldi térségben talán az átlagnál is ingatagabb a vállalkozók anyagi helyzete.

Érdemes felfigyelni arra, hogy az immateriális javak 2-szer nagyobb súllyal szerepelnek a négy erdőgazdaság átlagában. Ez utóbbiaknál az elmúlt 5 év során ezen eszközök aránya a háromszorosára nőtt, ami a 19-es átlagnál erősebb innovációs törekvésekre utal.

A saját eszközállomány gépeinek átlagos életkora nagyrészt az országos állami erdészeti helyzetnek megfelelő. Legidősebbek az erdőművelés, fakitermelés és fafeldolgozás gépei. Legfiatalabbak a szállító járművek. Az 1998-2002. közötti években az AEE átlagában idősödött a gépállomány, a 19 rt.-re nézve viszont szinten maradt.

Kedvezőbb a helyzet a becsült műszaki állapot tekintetében. Az erdészeti portfólió egészére a rosszabb műszaki állapot a jellemző, és az öt év alatt minimális mértékben még romlott is a helyzet. Az AEE gépparkja tehát valamivel megbízhatóbb támasza a termelésnek.

Az eszköz, mint erőforrás fejlesztésének útja a beruházás. Ebben elmaradás mutatkozik a portfólió átlagához képest, amint azt az alábbi számok is mutatják (erdőtelepítés nélkül), (%):

	1999	2000	2001	2002	2003
$\frac{AEE \text{ átlag}}{\text{portfólió átlag}} =$	69	46	75	99	60

Ennek oka nagy valószínűséggel főleg az eltérő természeti adottságokban kereshető.

Az öt éves beruházások célterület szerinti megoszlása, (%):

	Épület	Gép	Jármű	Út	Vasút	Vadkár	Egyéb	Össz.
AEE	38	22	13	1	-	2	24	100
19 rt.	26	19	14	12	3	8	18	100

Az épületeknél egy nagy beruházás következtében jelentkezik a különbség. Az út és vasút esetében teljesen természetesek a történések. A vadkár elhárításra fordított összegek egyértelműen az AEE erdőgazdaságok kedvezőbb helyzetét mutatják.

Az erdőtelepítések területén jelentős és állandó teljesítmény különbség van az AEE javára:

		1998	1999	2000	2001	2002	Össz.
Befejezett erdőtelepítés (ha/rt.)	AEE	252	231	264	251	161	1159
	19 rt.	82	80	89	85	64	400

A teljes beruházási tevékenység fontosabb forrásai az öt év teljes időszakára, (%):

	Saját forrás	Tulajdonosi támogatás	Egyéb támogatás	Egyéb
AEE	58	12	29	1
19 rt.	61	9	23	7

A támogatások magasabb aránya – miután öt éves időszakra vonatkozik – érezhető könnyebbséget kellett, hogy jelentsen az AEE vállalatok számára. Természetesen a szükséges támogatások kívánatos mértékére ebből nem lehet következtetést levonni.

Humán erőforrások

A teljes munkaidős létszám 2002. végére az 1998-as érték 80%-ára esett vissza. Ez azonban még mindig kisebb mértékű változás, mint ami a 19 rt.-nél bekövetkezett (70%). A létszám csökkenés szinte kizárólag a termelő egységeket érintett és itt is inkább a fizikai dolgozókat. Az „erdészeti” szellemi munkaerő csak 9%-al zsugorodott.

A szellemi – fizikai arány alakulása az egyes években, (%):

		1998	1999	2000	2001	2002
Szellemiek aránya	AEE	47	50	50	52	54
	19 rt.	33	36	37	39	43

Az arány-változás több okra vezethető vissza. Befolyást gyakorolt rá a vállalkozók számának (és arányának) változása, a tevékenységi szerkezet és a vállalatvezetés szemlélete is.

Összehasonlíthatóbb értékeket mutatnak a szellemi dolgozói körben számított arányok. Az erdőgazdasági központokban dolgozik a szellemiek 21-23%-a. Ezen a téren szinte semmi különbség nincs az Alföld és a teljes portfólió között. Az AEE erdőgazdaságainál azonban ez a szám 19% és 27% között mozgott 2002-ben. Hasonló a helyzet a vezető beosztásúak és a teljes szellemi kör arányában. Az előbbieket 10%-ot képviselnek. Ez az érték az 1998-2002-es időszakban minimális mértékben változott. Vállalaton belüli vagy a gazdaságot érintő jelentősebb szervezeti változás nélkül nem is várható elmozdulás ezen a téren. A négy AEE gazdaság között azonban számottevő különbség van, hiszen a 10%-os átlag 8%-15% közötti intervallumot reprezentál.

A vállalati teljesítmény szempontjából fontos a dolgozók szakképzettség szerinti összetétele. A 8 általánost végzettek és a szakmunkások aránya szorosan összefügg a tevékenységi körrel

és a vállalkozók arányával. A szakmunkások aránya az AEE átlagában a portfolió érték felét sem éri el. Az érettségizettek aránya viszont 29%-al, a diplomásoké pedig 45%-al meghaladja azt.

Ez utóbbi 16,7%-os AEE átlag is egy széles – (11,6% - 27,2%) – sávot fed le. Az 1998-2002. között nőtt a kvalifikáltabb munkaerő aránya a portfolió és az AEE körében is. Ez azonban mindkét esetben csak az alacsonyabb képzettségűek létszámcsökkenésének volt köszönhető. A teljes munkaidős létszám életkor szerinti összetétele kismértékű öregedést mutat a vizsgált időszakban. A 30 év alatti korosztály arányának csökkenése az 50-60 év közöttiek súlyának növekedésével járt együtt. Az ok egyértelműen a fiatalok abszolút számának a csökkenése volt. Ez a tendencia figyelhető meg a portfolió teljes körére is.

Az AEE körben is van egészen „fiatalos” cég, ahol a 30 év alattiak közel háromszor annyian vannak, mint az 50 év felettek. Másutt az arányuk kisebb 40%-nál ugyanebben a viszonyításban.

A stabil dolgozói gárda is fontos tényezője a jó teljesítménynek. Az alkalmazottak kétharmada 5 évnél hosszabb ideje dolgozott 2002-ben az átlagos AEE cégnél. Több, mint az 50% pedig 10 év felett járt. Ezen a területen is van azonban eltérés a négy erdőgazdaság között, hiszen az egyiknél magasabb az 5 évnél rövidebb ideje ott dolgozók aránya, mint a már 10 éves munkaviszonnyal rendelkezőké.

A keresetek valamivel kedvezőbbek az AEE átlagánál, mint a portfolió egészénél. A fizikaiak körében +1,6%, a szellemiekénél +6,5% a különbség 2002-ben. A négy erdőgazdaság között is van eltérés. A fizikai dolgozóknál a tevékenységi kör és az egyéni teljesítmény is befolyásolja a kereseteket. A szellemi dolgozói körben viszont a több, mint 46%-os különbség nemcsak a természeti adottságok és a gazdaság korábbi kereseti helyzetének (bérszínvonal szabályozás) a következménye, hanem a vállalati vezetés szemléletét is tükrözi.

A gazdálkodás fontos értéktermelő erőforrása az emberi tőke. Ezt az értékteremtést a különböző szintű hozamokkal és jövedelmekkel való összevetésben vizsgálhatjuk.

Az erdőgazdálkodási tevékenységet végző vállalkozók eltérő mértékű aránya miatt viszonyítási alapként a szellemi dolgozók számát alkalmaztuk.

Az egy fő szellemi dolgozóra jutó termelési érték alakulása:

	1998 eFt/fő	2002 eFt/fő	Változás %
AEE	10.425	15.104	+44,9
19 rt.	10.039	14.586	+45,3

Az AEE minimális előnye nemcsak az átlagtól valamelyest eltérő tevékenységi szerkezetből származik. Az erdőgazdálkodás hozamát megtestesítő fakitermelés árbevételének az erdészeti szellemi létszámra vetített értéke (10.605 eFt/fő) is meghaladja a 19 rt. átlagát (10.239 eFt/fő). Ha figyelembe vesszük ugyanakkor azt, hogy az AEE mind az 1 ha-ra, mind pedig az 1 nm³-re jutó fakitermelési árbevételben elmarad a portfolió átlagától, akkor egyértelmű az AEE humán erőforrás hatékonysági előnye.

Az üzemi tevékenység eredményének hasonló szemléletű elemzése során még szembevetőbb a különbség:

		1998	2002	Változás
		eFt/fő	eFt/fő	%
Üzemi tevékenység	AEE	427	503	+17,8
Eredménye	19 rt.	274	275	0

Az AEE jobb eredményében nyilván közrejátszanak a kedvezőbb terepi adottságok is. Ennek hatását alaposabb elemzéssel lehet megállapítani. Nagy valószínűséggel állítható azonban, hogy a szellemi kapacitás takarékosabb felhasználása is szerepet kap ezen a területen. Figyelmeztető viszont az, hogy az egyik AEE erdőgazdaság a négyes kör átlageredményének egy tizedét sem érte el egyik időszakban sem. Ennek okait is célszerű lenne feltárni.

A fajlagos bevételek és üzemi eredmény mellett más típusú hatékonysági mutatóknak is van fontos üzenete. Az erdőkezeléshez szorosabban kötődő erdészeti szellemi létszám és a kezelt erdőterület viszonya a következőképpen alakult:

	1998	2002	Változás
	ha/fő	ha/fő	%
AEE	366	398	+8,7
19 rt.	322	352	+9,3

Az irányító személyzet feladatai tehát növekedtek. A viszonylag hasonló adottságok ellenére a négy erdőgazdaság között is van eltérés. A két szélső érték aránya 1998-ban 1,96, 2002-ben pedig 1,64 volt. A közeledés ellenére is eléggé jelentős a különbség.

Az erdőgazdálkodás eredményességét az ebbe a körbe tartozó üzemágak hozama és nyeresége mutatja. Az erdőgazdálkodási üzemágak erdészeti szellemi létszámra vetített bevétele:

	1998	2002	Változás
	eFt/fő	eFt/fő	%
AEE	7.976	11.670	+46,3
19 rt.	7.430	10.619	+42,9

A létszám hatékonyság tehát nemcsak a fakitermelés, hanem az erdőgazdálkodás egészében jobb a portfólió átlagánál. Ha beszűkítjük a vizsgáldásunkat a fakitermelés és erdőfelújítás üzemágakra, már más képet kapunk. A két üzemág erdészeti szellemi létszámra vetített bevétele (ami gyakorlatilag a fakitermeléssel azonos):

	1998	2002	Változás
	eFt/fő	eFt/fő	%
AEE	7.261	10.605	+46,1
19 rt.	7.143	10.619	+48,7

Az átlagnál gyengébb jövedelmezőségű erdőállományok ellenére jó az AEE kör létszámhatékonysága. Az előny megmarad a fakitermelés ágazati eredmény II. kategóriában is (tehát az erdőfelújítás finanszírozási rendszeréből adódó torzítást kiszűrtük!):

	1998 eFt/fő	2002 eFt/fő	Változás %
AEE	3.692	4.889	+32,4
19 rt.	3.262	4.759	+45,9

Apró figyelmeztető jel, hogy a változás üteme mérsékeltebb az alföldi térségben. Más képet kapunk, ha az erdőfelújítás költségeivel csökkentjük az előbbi számokat:

	1998 eFt/fő	2002 eFt/fő	Változás %
AEE	2.141	1.900	-11,3
19 rt.	1.738	2.418	+39,0

Az átrendeződés alapvető oka az, hogy az AEE körben az erdőfelújítás költségei közel 75%-al növekedtek az öt év alatt, szemben a teljes ÁPV Rt. kör 39%-ával. Célszerű lenne elvégezni a hatótényezők pontos feltárását.

A vállalkozói szférával kialakult és változó kapcsolat már ad némi magyarázatot az előbbi jelenségre. A vállalkozói díjak és a fizikai bérek (bér + járulék) részaránya az erdőművelésben, (%):

	1998		2002	
	Vállalkozói díj	Bér	Vállalkozói díj	Bér
AEE	93	7	87	13
19 rt.	70	30	84	16

Látható, hogy a portfólió egészére jellemző változás fordítva jelent meg az alföldi térségben. Az igazán jelentős fordulat **egy** AEE erdőgazdaságnál jelentkezett, ahol a fizikai bérterhek aránya a háromszorosára (8%-ról 24%-ra) növekedett.

A fakitermelésben nem tört meg a trend és egységesen nőtt a vállalkozások szerepe. Az időszak végén az AEE átlagában már 97%-ot képviseltek a „fizikai bérterhek” jellegű költségeken belül. Ugyanez a szám a 19 rt.-nél 90%.

Végül néhány, nem a számokból következő, általános tapasztalt. Egyértelműen fontos és jelentős erőt képvisel az alföldi térségben is a jól képzett, a munkája és munkahelye iránt elkötelezett szakgárda. E dolgozói kör megtartása a gazdaságok alapvető érdeke. Ez a feltétele annak, hogy a még meglévő belső tartalékokat mozgósítani lehessen és eredményesen meg tudják keresni az újabb lehetőségeket.

Nem kedvező viszont a vállalkozók helyzete. Dolgozóik számos esetben alacsony szakmai színvonala állandó veszélyforrást jelent. Tőkeszegénységük kiszámíthatatlanabbá teszi a jövőt. A jelen fenyegetése pedig az, hogy ha a vállalkozók nem tudnak megfelelni a munkaügyi és munkabiztonsági előírásoknak, fennáll a munkaerőhiány veszélye.

Összefoglaló

A cikk a termelés két fontos erőforrásának (eszközök és élőmunka) felhasználását mutatja be. A hatékonysági viszonyszámok az AEE vállalatának előnyét mutatják. Figyelmeztető ugyanakkor, hogy a közel azonos adottságú 4 AEE cég között is jelentős eltérések tapasztalhatók.

Summary

The article shows the usage of the two important sources of the production (means and labor).

The ratios of effectiveness show the advantage of the companies in the Association for The Forests on The Plain. At the same time it is to be considered, that there are big differences in these terms between 4 companies in the same Association having the same natural conditions.